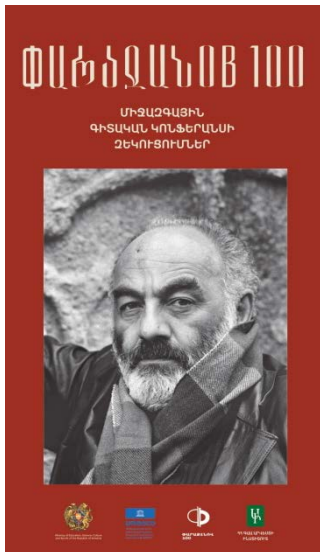

ԱՆՆԱ ԱՍԱՏՐՅԱՆ (ԽՄԲ.), ՍԵՐԳԵՅ ՓԱՐԱԶԱՆՈՎ – 100. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԿՈՆՖԵՐԱՆՍԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐ (10-12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ, 2024), ՀՀ ԳԱԱ ԱՐՎԵՍՏԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ, ԵՐԵՎԱՆ, «ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ», 2024, 392 ԷՁ:

ANNA ASATRYAN (ED.), SERGEY PARAJANOV – 100: REPORTS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE (SEPTEMBER 10-12, 2024), INSTITUTE OF ARTS OF THE NAS RA, YEREVAN, GITUTYUN, 2024, 392 P.

АННА АСАТРЯН (РЕД.), СЕРГЕЙ ПАРАДЖАНОВ – 100: ДОКЛАДЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ (10-12 СЕНТЯБРЯ 2024 Г.), ИНСТИТУТ ИСКУССТВ НАН РА, ЕРЕВАН, «ГИТУТЮН», 2024, 392 С.

Վկայակոչելով «Աշուղ Ղարիբ» ֆիլմի նկարահանման ժամանակ Փարաջանովի արտահայտությունը՝ «Օ՛յ, ինչ գեղեցիկ է», Կարեն Քալանթարը գրում է. «Որքան հաճախ, նրա ֆիլմերը դիտելով, մենք մտովի կամ բարձրաձայն, աղոթքի նման, ասում ենք նույնը: Այդ խոսքերի մեջ է ամբողջ Փարաջանովը: Շարունակ հանդիսատեսին պահել գեղեցիկն ընկալելու վիճակում և, եթե կուզեք, նրան մղել նման բացականչությունների, թվում է, հենց այս նպատակն է հետապնդել Փարաջանովը»:

2024 թվականի սեպտեմբերի 10-12-ը ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտը, հավատարիմ իր կոչմանը, կազմակերպեց գիտական կոնֆերանս Փարաջանովի 100-ամյակի առիթով: Այժմ մեր սեղանին է կոնֆերանսի զեկուցումների գիրքը, որ ամբողջական պատկերացում է տալիս այդ՝ իրավամբ նշանակալի իրադարձության մասին:

Ժողովածուն հրատարակել է ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչությունը՝ ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի երաշխավորությամբ, ԿԳՄՍ նախարարության աջակցությամբ:

Սերգեյ Փարաջանովը, որն իր կենսագրությամբ, իր անհատականությամբ, իր արվեստով մշտապես եղել է քննական-գիտական ուսումնասիրությունների կենտրոնում, այսօր էլ մեծ հետաքրքրություն է ներկայացնում՝ որպես մարդ-արվեստագետ, որի ստեղծագործությունն անկրկնելի է, բազմանշանակ ու բազմաբովանդակ, մի երևույթ, որ անտարբեր չի թողնում արվեստի դուռը բաց անող ոչ մի արվեստագետի: Եվ բնավ պատահական չէ, որ հիշյալ կոնֆերանսին մասնակցելու հայտ էին ներկայացրել ոչ միայն հայ հետազոտողներ (ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի, Հնագիտության և ազգագրության, Արևելագիտության ինստիտուտներից, Երևանի պետական համալսարանից, Ս. Փարաջանովի թանգարանից, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայից, Երևանի թատրոնի և կինոյի պետական ինստիտուտից), այլև գիտնականներ Ռուսաստանից, Վրաստանից, Սերբիայից, Իտալիայից, Լեհաս-

տանից, Ֆրանսիայից, Իսպանիայից, ԱՄՆ-ից, Ուկրաինայից, Պորտուգալիայից, Ղազախստանից: Եվ միայն այս ցանկն ինքնին խոսում է, որ պայմանավորված է Փարաջանովի կերպարի, նրա թողած ժառանգության հանդեպ անսահման մեծ հետաքրքրությամբ, նրան հասկանալու, նրան գնահատելու, նրան արժևորելու մղումով:

Իր բացման խոսքում Արվեստի ինստիտուտի տնօրեն, արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր **Աննա Ասատրյանն** իրավացիորեն այս կոնֆերանսը գնահատեց որպես աննախադեպ գիտական միջոցառում, որը էական ներդրում է փարաջանովագիտության ասպարեզում:

Ժողովածուն ներառում է 20 գիտական զեկուցում: Դրանք տարբեր տեսանկյունով, տարբեր մոտեցմամբ գրված հոդվածներ են, որոնք բոլորն էլ ունեն նույն նպատակը՝ բացահայտել, հասկանալ ու գնահատել Փարաջանովի հարուստ ու խորհրդավոր աշխարհը, իրենց խոսքն ասել նրա հմայող արվեստի մասին՝ դրանով իսկ ևս մի դրվագով ամբողջացնելով այդ ֆենոմենի ժառանգության պատմությունը:

Ստորև փորձենք շատ հակիրճ ներկայացնել այս ժողովածուի մեջ զետեղված կոնֆերանսի նյութերը՝ պատկերացնելու համար ուսումնասիրությունների լայն ու բազմազան «տարածքը»:

Կինեմատոգրաֆի պատմության մեջ որպես բացառիկ գործ մտած «Նոան գույնը» ֆիլմին անդրադարձել են միաժամանակ մի քանի հոդվածագիրներ. արվեստագիտության թեկնածու **Գարեգին Զաքոյանը**՝ «Ինչո՞ւ է «Նոան գույնն» անհասկանալի» բավական խոսուն վերնագրով հոդվածով, արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր **Աննա Արևշատյանը**, որ անդրադառնում է ֆիլմում Տիգրան Մանսուրյանի երաժշտությանը, արվեստագիտություն թեկնածու **Արսեն Համբարձումովը**՝ նշված ֆիլմի կառուցվածքում սիմվոլների և արքետիպերի նշանակության մասին խոսքով, **Աննա Բաբախանյանը** (Ռուսաստան), որ փորձել է գտնել «Նոան գույնը» ֆիլմում դերասանուհի Սոֆիկո Ճիաուրելիի ստեղծած կերպարներում խորհրդաբանական բաղադրիչ:

Ուշագրավ է արվեստագիտության դոկտոր **Ալեքսանդր Զապալովի** (Ուկրաինա) հոդվածի նյութը՝ ուկրաինական կինեմատոգրաֆի վրա Փարաջանովի ազդեցության մասին, որտեղ շեշտը դրվում է ռեժիսորի այն գործերի վրա, որոնք ճանաչում բերեցին նրան միջազգային ասպարեզում:

Փարաջանովի արվեստի բազմազանության մասին է վկայում արվեստագիտության թեկնածու **Թեո Խատիաշվիլու** (Վրաստան) հոդվածը, որը քննում է Փարաջանովի գործերը Թբիլիսիի բազմամշակութային համատեքստում, ինչպես քաղաքի ճարտարապետական ավանդույթների և պատմության ազդեցությունը Փարաջանովի ստեղծագործության վրա:

Փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր **Սուսաննա Դավթյանը** իր հոդվածում նշում է. «Արվեստի գործը կարող է մնալ որպես «հնարավորություն», որպես հեղինակի «ուղեղի խաղ», եթե նրա «իրականությունը» չհաստատվի գեղագիտական ընկալման ակտով, մարդու հաղորդակցությամբ»:

Մեկ այլ դիտարկումով է հանդես գալիս բանասիրական գիտությունների դոկտոր **Անա Յակովլևիչ-Ռադունովիչը** (Սերբիա)՝ անդրադառնալով Սերգեյ Փարա-

ջանովի սցենարներին, որոնք գրվել են ռուս դասականների՝ Ալեքսանդր Պուշկինի և Միխայիլ Լերմոնտովի պոեմների էկրանավորման համար:

Փարաջանովի «Մոռացված նախնիների ստվերները» ֆիլմի մասին է արվեստագիտության թեկնածու **Եվգենի Մարգուլիտի** (Ռուսաստան) հոդվածը, որտեղ հեղինակը փորձում է հիմնավորել, որ այստեղ ռեժիսորը «վերստեղծում է ուկրաինական կինոյի յուրատեսակ պատկերային ավանդույթ»: Նույն ֆիլմին անդրադառնում է նաև **Իվոնա Գրոդզը** (Լեհաստան)՝ ֆիլմը ենթարկելով մշակութաբանական, համեմատական հետաքրքիր վերլուծության:

Ուշադրության է արժանի արվեստագիտության թեկնածու, դոցենտ **Ծովինար Մովսիսյանի** «Սասունցի Դավիթ» օպերա-բալետի լիբրետոյի ստեղծման պատմությանը նվիրված հոդվածը Էդգար Հովհաննիսյանի և Սերգեյ Փարաջանովի համագործակցության մասին:

Արվեստագիտության թեկնածու **Վերոնիկա Ժուռավյովան** քննում է Փարաջանովի ստեղծագործությունը XX դարի երկրորդ կեսի և XXI դարասկզբի գեղարվեստական հոսանքների համապատկերում:

Ֆիլիպպո Պերֆետտին (Իտալիա), անդրադառնալով Փարաջանովի ֆիլմերի տեսողական ընկալմանը Իտալիայում, գնահատում է արվեստագետ-ռեժիսորին որպես եզակի երևույթ, որն ունի լայն գեղագիտական ըմբռնում:

Կամիլա Գաբրյաշիտովան (Ղազախստան) փորձ է արել պարզաբանել Փարաջանովի պոետիկ լեզվի առանձնահատկությունները, ազդեցությունը Սուլթան Խոջիկովի ֆիլմերի վրա, ընդհանրություններ գտնել 1960–70-ական թվականների հայկական և ղազախական ֆիլմերի միջև:

Արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր **Վիտալի Պոզնինը** (Ռուսաստան) խոսում է փարաջանովյան ֆիլմերի արտասովոր տեսողական, նաև գունային լուծումների մասին՝ շեշտը հիմնականում դնելով «Նոան գույնը», «Մոռացված նախնիների ստվերները». «Լեգենդ Սուրամի ամրոցի մասին» և «Սշուղ Ղարիբ» գործերի վրա:

Մարիա Ռախմանինովայի և Ստանիսլավ Յացենկոյի (Վրաստան) հոդվածում փորձ է արվել քննել ռեժիսորի գեղագիտական մոտեցումները և, ինչպես նշում են հեղինակները, «խորհրդային գաղութային խոսույթի անհամատեղելիությունը»:

Արվեստագիտության թեկնածու **Աննա Ջոսիչը** (Ռուսաստան) Փարաջանովի ստեղծագործությունները դիտարկում է որպես 1960–70-ականների խորհրդային կինեմատոգրաֆի գեղանկարչական-խորհրդանշային ուղղության մաս:

Արվեստագիտության թեկնածու **Հռիփսիմե Վարդանյանը**, ռեժիսորի ֆիլմերի կադրերը համեմատելով յուրատեսակ կտավների հետ, *Փարաջանով* երևույթը համարում է «մեծ պայթյուն»: Իսկ արվեստագիտության թեկնածու **Նաիրա Սարգսյանը**, Փարաջանովի ստեղծագործությունն անվանելով աննախադեպ, անդրադառնում է կինոձայնին:

Ամփոփելով կարող ենք նշել, որ միանգամայն բնական ու հատկանշական է, որ գրքում զետեղված բացառապես բոլոր հոդվածներում խոսվում է Սերգեյ Փարաջանով անհատի, ռեժիսորի, սցենարիստի, ստեղծագործողի բացառիկ ինքնատիպության, ստեղծագործ էության, անհատական ձեռագրի մասին, նմանը չունեցող լուծումների և գեղագիտության մասին:

Այսօր ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտն առաջատարն է մեր հանրապետությունում հայ արվեստի ուսումնասիրության, գնահատման, հանրահռչակման ասպարեզում: Եվ Սերգեյ Փարաջանովի 100-ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողովը խոսուն փաստ է այս ուղղությամբ: Եվ այս շեշտադրումով է «Փարաջանով – 100» միջազգային գիտական կոնֆերանսը ամփոփող՝ ինստիտուտի տնօրեն **Աննա Ասատրյանի** հոդվածը, որը եզրափակում է ժողովածուն:

Փարաջանովի 100-ամյակին նվիրված միջոցառումը, ինչպես նաև այս ժողովածուն, գալիս է ոչ միայն մասը կազմելու Փարաջանով երևույթի մասին ստեղծված գիտական-քննական բազմաթիվ ուսումնասիրությունների շղթայի, այլև լրացնելու և հարստացնելու այն:

Լիլիթ Արզումանյան

Lilit Arzumanyan

Лилит Арзуманян

Արվեստի ինստիտուտ, Գիտությունների ազգային ակադեմիա, Հայաստան
Institute of Arts, National Academy of Sciences, Armenia
Институт искусств, Национальная академия наук, Армения

lilit.arzumanyan@arts.sci.am

DOI: 10.53548/0320-8117-2025.1-289